

Maciej TROJNACKI

POLITECHNIKA RZESZOWSKA, WYDZIAŁ BUDOWY MASZYN I LOTNICTWA, KATEDRA MECHANIKI STOSOWANEJ I ROBOTYKI

Szybkie prototypowanie adaptacyjnego algorytmu sterowania mini-robotem.

Dr inż. Maciej TROJNACKI

Urodził się w 1974 r. w Mielcu. Ukończył studia na Wydziale Budowy Maszyn i Lotnictwa Politechniki Rzeszowskiej w 1999 r. Pracę doktorską obronił również na PRz w 2003 r. Obecnie pracuje na stanowisku adiunkta w Katedrze Mechaniki Stosowanej i Robotyki PRz. Główne zainteresowania dotyczą sterowania ruchem naddążnym mobilnych robotów z zastosowaniem sieci neuronowych. Jest autorem kilku publikacji krajowych i międzynarodowych.

Streszczenie

W pracy zaprezentowano środowisko szybkiego prototypowania adaptacyjnego algorytmu sterowania minirobotem. Środowisko to oparte jest ono na pakiecie Matlab/Simulink i przyborniku Real Time Windows Target. W referacie opisano sposób komunikacji z robotem, korzystający z portu LPT komputera PC. W badaniach doświadczalnych wykorzystano adaptacyjny algorytm sterowania, którego syntezę przeprowadzono na podstawie teorii stabilności Lapunowa.

Abstract

In this paper a rapid prototyping environment of adaptive control algorithm for minirobot is presented. This environment is based on Matlab/Simulink package and Real Time Windows Target toolbox. In the work the communication way with mini-robot using personal computer LPT port is described. In experimental tests the adaptive control algorithm was used. Its synthesis was realized on the basis Lapunov stability theory.

1. Wstęp

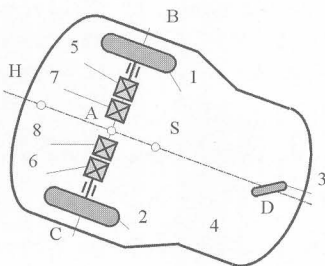
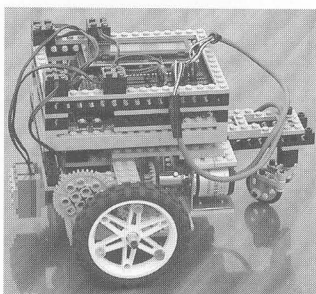
Środowiska szybkiego prototypowania oparte na specjalizowanych kartach np. firmy dSPACE [1, 2, 4] wiążą się zazwyczaj z dużymi kosztami, dlatego dostęp do tego typu środowisk przez większe grupy studentów jest ograniczony. Również z dużymi kosztami wiąże się zakup profesjonalnych robotów.

W pracy omówiono prototypową konstrukcję minirobotu 2-kołowego opartą na kontrolerze Handy Board oraz koncepcję środowiska, które do komunikacji robota z komputerem wykorzystuje porty LPT komputera PC. Omawiane środowisko nie wymaga dodatkowych urządzeń, poza ewentualnymi dodatkowymi kartami LPT. Dzięki temu jest możliwe szybkie i tanie wykonanie środowiska szybkiego prototypowania.

2. Minirobot 2-kołowy

Minirobot 2-kołowy pokazany na rys. 2.1a został skonstruowany w Katedrze Mechaniki Stosowanej i Robotyki Politechniki Rzeszowskiej z wykorzystaniem:

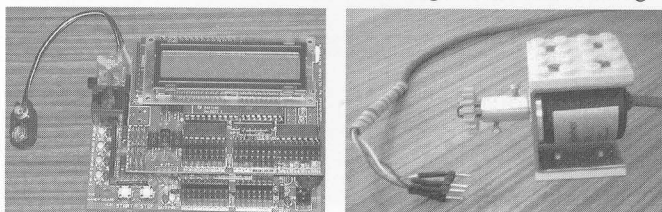
- zestawu Robotics Invention System 2.0,
  - kontrolera Handy Board z rozszerzeniem Expansion Board,
  - 2 enkoderów optycznych serii MOZ o rozdzielczości 100 dz/obr.
- Model takiego robota pokazano na rys. 2.1b.

Rys. 2.1. Minirobot 2-kołowy (a) oraz jego model (b).

Widoczne na rys. 2.1b oznaczenia mają następujące znaczenie:
 A, B, C, D, H, S - charakterystyczne punkty robota [1, 3, 7, 8],
 1, 2 - koła napędzające,
 3 - samonastawne koło podpierające,
 4 - rama robota,
 5, 6 - silniki prądu stałego (9V),
 7, 8 - enkodery optyczne MOZ 30/100/5.

Kontroler Handy Board wraz z rozszerzeniem Expansion Board pokazany na rys. 2.2a oparty jest na procesorze Motorola 68HC11, posiada szereg wejść analogowych i cyfrowych, wyjść cyfrowych oraz wyjść służących do sterowania silnikami prądu stałego. Umożliwia on również transmisję z komputerem PC za pomocą portu szeregowego. Połączenie pomiędzy kontrolerem, a komputerem PC odbywa się za pośrednictwem standardowego kabla telefonicznego.

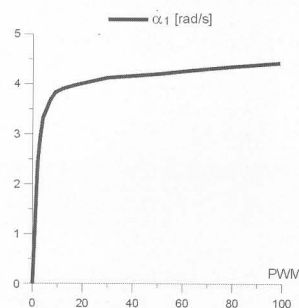
Rys. 2.2. Kontroler Handy Board (a), enkoder optyczny MOZ 30/100/5 (b)

Kontroler zasilany jest zestawem 8 akumulatorów AA. Dzięki temu, że kontroler posiada odpowiednią ilość wejść i wyjść cyfrowych możliwa jest również komunikacja równoległa z komputerem PC za pośrednictwem złącza LPT.

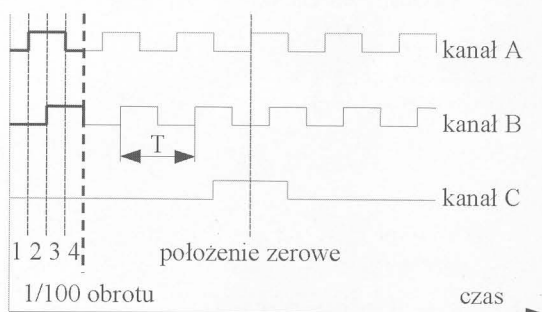
Oprogramowanie kontrolera Handy Board umożliwia zaprogramowanie jego w języku C i/lub w assemblerze.

Przed zaprojektowaniem środowiska szybkiego prototypowania przeprowadzono badania polegające na zbadaniu zespołu napędowego robota, wyznaczono m.in. charakterystykę prędkości obrotowej koła w funkcji sterowania PWM. W wyniku badań otrzymano charakterystykę pokazaną na rys. 2.3a.

Z charakterystyki tej wynika, że korzystne jest, aby w trakcie realizacji ruchu badany silnik pracował w zakresie 0-20 PWM, gdyż powyżej tego zakresu zmiana prędkości obrotowej silnika przy dużej zmianie sterowania jest niewielka.

Rys. 2.3.a Charakterystyka prędkości kątowej koła minirobotu w funkcji sterowania PWM

Rys. 2.3.b Zasada działania enkodera MOZ 30/100/5.

Przeprowadzono również badania polegające na porównaniu dokładności różnych algorytmów pomiaru prędkości obrotowej za pomocą enkoderów optycznych. Dokonując pomiaru prędkości obrotowej enkodera wykorzystuje się przerwania procesora generowane z częstotliwością 1kHz.

Zastosowane w minirobocie enkodery MOZ 30/100/5 posiadają 3 kanały oznaczone jako A, B i C (rys. 2.3b). Kąt obrotu enkodera można określić z dokładnością do 1/400 obrotu, czyli 0.9o, natomiast dzięki temu, że kanały A i B są przesunięte względem siebie o 1/4 okresu można również określić kierunek obrotu enkodera.

Należy również zwrócić uwagę na dokładność pomiaru kąta obrotu kół z zastosowaniem enkoderów. W przypadku minirobota 2-kołowego przy zastosowaniu enkoderów MOZ 30/100/5 dokładność ta wynosi:

$$\epsilon = 2\pi / 400 \cdot 3/5 \approx 0,01 \text{ [rad]}$$

Do opisu dynamiki minirobota 2-kołowego (rys. 2.1a) wykorzystuje się równania Maggieo, które w zapisie macierzowo-wektorowym mają postać [1, 2]:

$$M(q, \dot{q})\ddot{q} + C(q, \dot{q}, a)\dot{q} + F(\dot{q}, a) = u \quad (2.1)$$

3. Adaptacyjny algorytm sterowania minirobotem

W niniejszym punkcie przeprowadzono syntezę adaptacyjnego algorytmu sterowania ruchem nadążnym minirobota 2-kołowego.

Przez pojęcie ruchu nadążnego rozumie się ruch wybranego punktu mobilnego robota kołowego po zadanej trajektorii ruchu.

W syntezie adaptacyjnego układu sterowania ruchem nadążnym minirobota 2-kołowego zakłada się, że wybrany punkt H minirobota przemieszcza się po trajektorii zadanej $q_d(t)$, takiej, że sygnały $q_d(t)$, $\dot{q}_d(t)$ i $\ddot{q}_d(t)$ są sygnałami ograniczonymi oraz spełnione jest równanie więzów nieholonomicznych $J(q_d)\dot{q}_d = 0$, a ponadto układ jest obserwowalny.

Należy wyznaczyć prawo sterowania u i prawo adaptacji wektora parametrów $\hat{a}$, takie, że dla warunków początkowych $[q(0), \dot{q}(0)] \in \Omega = \{[q, \dot{q}] : J(q)\dot{q} = 0\}$ rozwiązanie $q[t, q(0), \dot{q}(0)]$, $\dot{q}[t, q(0), \dot{q}(0)]$ jest zbieżne do żądaności:

$$\Omega = \{[q, \dot{q}] : q = q_d, \dot{q} = \dot{q}_d\} \quad (3.1)$$

Wektor błędu nadążania zdefiniowano jako:

$$q_e(t) = q(t) - q_d(t) \quad (3.2)$$

Syntezę adaptacyjnego układu sterowania przeprowadza się w oparciu o teorię stabilności Lapunowa przyjmując funkcję Lapunowa w postaci: [1,4]

$$V(t) = 1/2 [s^T M(q, \dot{q}) s + \tilde{a}^T \Gamma \tilde{a}] \quad (3.3)$$

gdzie:

$$\tilde{a} = \hat{a}(t) - a, \quad s = \dot{q} - v, \quad v = \dot{q}_d - \Lambda q_e$$

$\hat{a}$ - wektor ocen parametrów, $\tilde{a}$ - błąd estymacji parametrów.

W wyniku przeprowadzonej syntezy przyjęto sygnał sterowania w postaci:

$$u = Y(v, \dot{v})\hat{a} - K_D s \quad (3.4)$$

Natomiast prawo adaptacji parametrów przyjęto jako:

$$\dot{\hat{a}} = -\Gamma^{-1} Y^T(v, \dot{v}) s \quad (3.5)$$

Ostatecznie otrzymano zależność:

$$\dot{V}(t) = -s^T K_D s \leq 0 \quad (3.6)$$

z której wynika, że funkcja V jest funkcją Lapunowa, a tak przyjęte prawo sterowania (3.4) zapewnia globalną stabilność w sensie Lapunowa.

4. Środowisko szybkiego prototypowania dla minirobota

Dla minirobota 2-kołowego zaprojektowano stanowisko do badań eksperymentalnych oparte na środowisku Matlab/Simulink oraz wykorzystujące dodatkowo przybory Real Time Workshop, Real Time Windows Target [5] i kompilator Visual C++ 6.0. Śro-

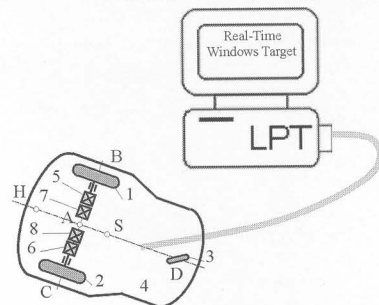
dowisko to zostało zastosowane do szybkiego prototypowania adaptacyjnego algorytmu sterowania mini-robotem 2-kołowym.

Do komunikacji komputera ze środowiskiem Real Time Windows Target, na którym zaimplementowany jest algorytm sterowania, a obiektem rzeczywistym korzysta się ze złącza LPT. Schemat takiego środowiska został pokazany na rys. 4.1a.

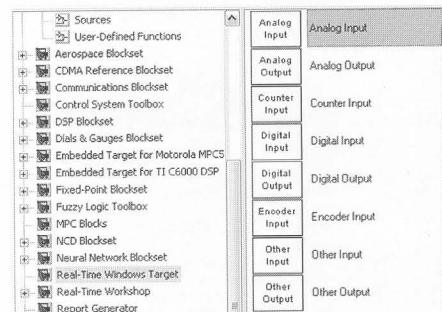
Przybory Real Time Windows Target [5] umożliwia realizację algorytmu sterowania w czasie rzeczywistym w środowisku Windows.

Zawiera on bloki (rys. 4.1b) umożliwiające korzystanie z urządzeń wejścia-wyjścia takie jak: wejścia i wyjścia analogowe, wejścia i wyjścia cyfrowe, liczniki, wejścia dla enkoderów, inne urządzenia wejścia/wyjścia np. specjalizowane karty.

Przykładowo korzystając z tego pakietu można w układzie sterowania wykorzystać takie elementy: joystick, myszkę, porty LPT i enkodery.

Rys. 4.1.a Środowisko szybkiego prototypowania dla minirobota oparte na przybory Real Time Windows Target

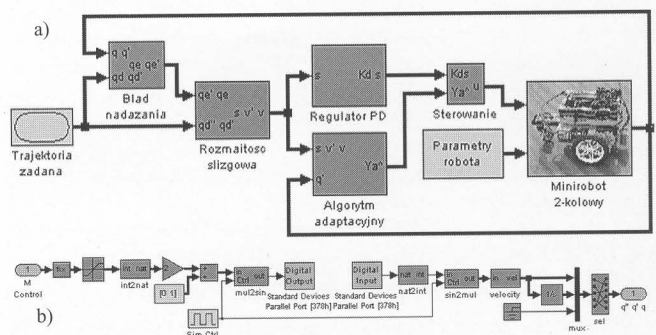

Rys. 4.1.b Środowisko szybkiego prototypowania dla minirobota przybory Real Time Windows Target

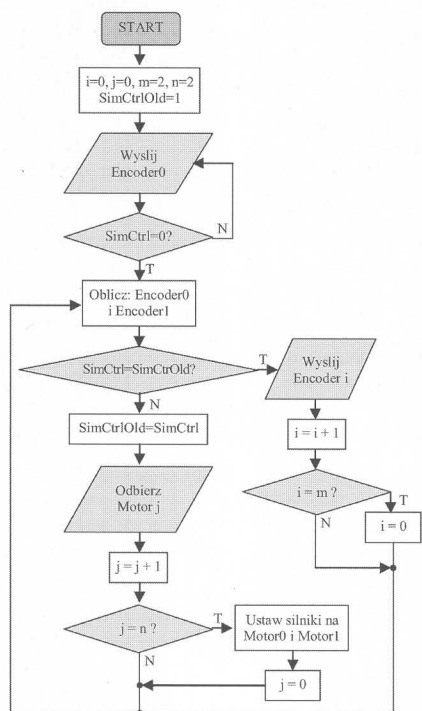
Prezentowane środowisko szybkiego prototypowania składa się z dwóch podstawowych elementów:

- komputera PC, na którym w środowisku Matlab/Simulink/Real Time Windows Target zaimplementowany jest układ sterowania robotem,
- robota zawierającego program w assemblerze, służący do komunikacji z komputerem PC, przesyłania informacji z enkoderów i ustawiania wyjść PWM do sterowania silnikami na podstawie sygnałów z komputera PC.

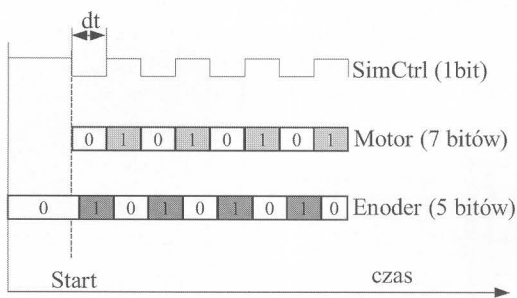
Schemat układu sterowania zaimplementowanego na komputerze PC pokazano na rys. 4.2a. Natomiast na rys. 4.2b pokazano sposób realizacji komunikacji pomiędzy komputerem a minirobotem. Przyjęto krok dyskretyzacji $dt = 4 \text{ ms}$.

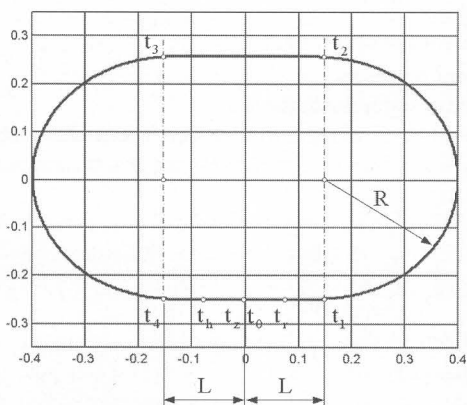
Rys. 4.2. Schemat układu sterowania robotem (a), realizacja komunikacji z robotem (b)

Rys. 4.3.a Algorytm realizowany przez kontroler HB

Rys. 4.3.b graficzna ilustracja komunikacji kontrolera z Simulinkiem

Rys. 4.3.c założony tor ruchu punktu H minirobota

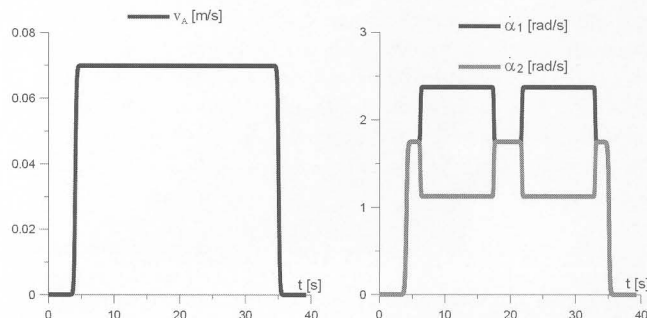
Natomiast na rys. 4.3a pokazano schemat algorytmu realizowanego przez kontroler Handy Board. Przed uruchomieniem programu inicjalizowane jest wyjście portu LPT, na którym najmniej znaczący bit ustawiany jest w stan wysoki (zmienna SimCtrl = 1), następnie uruchamiany jest program zaimplementowany na kontrolerze HB. Program ten został napisany w assemblerze, główna pętla programu realizowana jest w przerwaniach procesora co 1 ms (po SimCtrl = 0).

5. Szybkie prototypowanie neuronowego algorytmu sterowania minirobotem

W oparciu o opis dynamiki minirobota 2-kołowego (2.1) i syntezę adaptacyjnego układu sterowania ruchem nadążnym dla tego robota, wykonano badania doświadczalne wykorzystu-

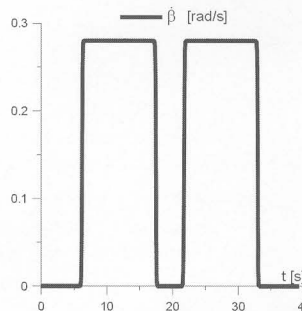
jące środowisko szybkiego prototypowania omówione w poprzednim punkcie referatu.

Jako trajektorię do sterowania adaptacyjnego ruchem nadążnym minirobotem 2-kołowego przyjęto trajektorię pokazaną na rys. 4.3c, natomiast na rys. 5.1 pokazano zadane przebiegi parametrów ruchu robota.

Rys. 5.1.a Zadane przebiegi parametrów ruchu minirobota: prędkość charakterystycznego punktu A

Rys. 5.1.b Zadane przebiegi parametrów ruchu minirobota: prędkości kątowe obrotu własnego kół napędzających

Rys. 5.1.c Zadane przebiegi parametrów ruchu minirobota: prędkość kątowa obrotu własnego ramy

W celu ilościowej oceny algorytmu sterowania, wprowadzono następujące wskaźniki jakości:

- całka kwadratu błędu nadążania:

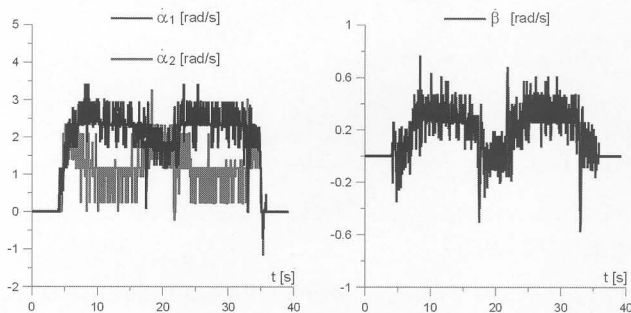
$$E = \int_0^T q_e^2 dt \quad (5.1)$$

- maksymalna bezwzględna wartość błędu nadążania:

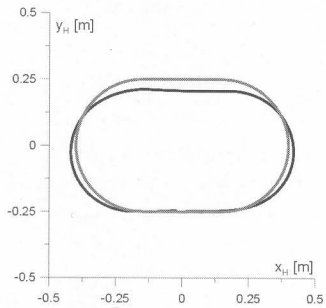
$$q_{e\max} = \max_{t \in E} (|q_e|) \quad (5.2)$$

W wyniku szybkiego prototypowania adaptacyjnego algorytmu sterowania minirobotem otrzymano przebiegi pokazane na rys. 5.2 i 5.3.

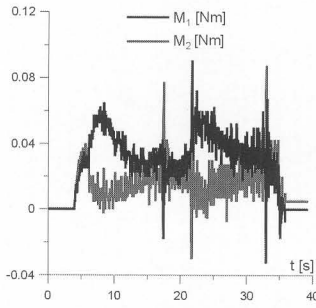
Dla porównania błędów uzyskanych dla układu adaptacyjnego przeprowadzono weryfikację bez sterowania kompensacyjnego. Uzyskane przebiegi pokazano na rys. 5.4. Z porównania obu przebiegów i uzyskanych wskaźników jakości wynika, że zastosowane sterowanie adaptacyjne zapewnia większą dokładność sterowania ruchem nadążnym minirobotem 2-kołowego.

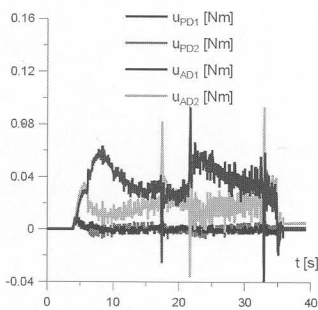
Rys. 5.2a Przebiegi parametrów ruchu minirobotem 2-kołowego: prędkości kątowe własnego ramy
Rys. 5.2b prędkość kątowa obrotu własnego kół napędzających

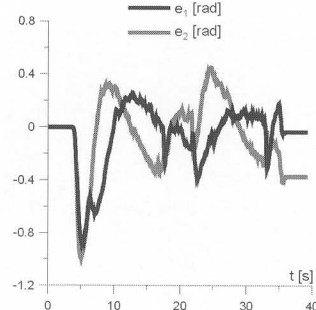
Rys. 5.2c tor ruchu charakterystycznego punktu H (linia czerwona - zadany, czarna - otrzymany w wyniku weryfikacji).

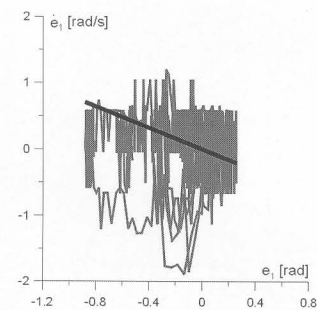
Rys. 5.3a Momenty napędzające

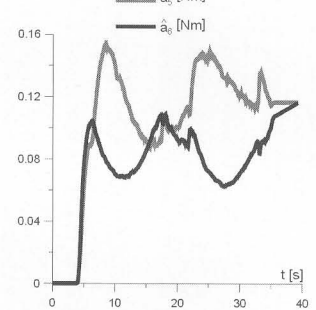
Rys. 5.3b sterowanie kompensacyjne i sterowanie PD

Rys. 5.3c błędy nadążania

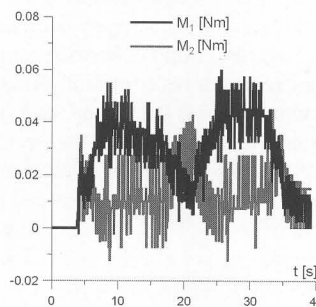
Rys. 5.3d rozmaitość ślizgowa

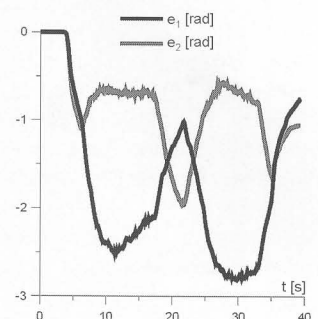
Rys. 5.3e wybrane przebiegi ocen parametrów robota

nr koła	E	q _{emax}
1	2.3917	0.8841
2	3.3201	0.9981
w. śred.	2.8559	0.9411

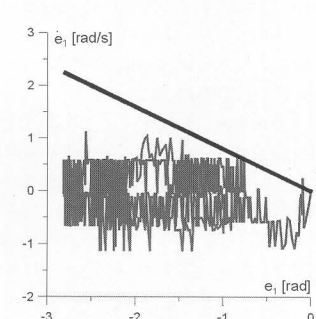
nr koła	E	q _{emax}
1	146.37	2.8141
2	37.82	1.9712
w. śred.	92.10	2.3927

Rys. 5.4a Momenty napędzające dla regulatora adaptacyjnego (f) i regulatora PD (g)

Rys. 5.4bc Momenty napędzające błędy nadążania (b,c) dla sterowania z regulatorem PD

6. Uwagi końcowe

Z uzyskanych wyników badań metodą szybkiego prototypowania wynika, że dokładność sterowania uzyskana z zastosowania regulatora PD, jest mniejsza w stosunku do rozwiązania, w którym stosuje się dodatkowo sterowanie adaptacyjne, czyli uwzględnia się kompensację nieliniowości badanego obiektu i zakłócenia parametryczne.

Największe błędy w realizacji założonego ruchu występują w okresie rozruchu i hamowania. Błędy w trakcie rozruchu wynikają z faktu, że w tym okresie nie występuje kompensacja własności dynamicznych mobilnego robota, gdyż dopiero rozpoczyna się proces adaptacji parametrów obiektu. Natomiast występowanie błędów nadążania parametrów ruchu w okresie hamowania, wynika ze zmiany trajektorii zadanej. Błąd ten jest szybko kompensowany przez algorytm sterowania. Ocena układu sterowania w analizowanych okresach ruchu, potwierdza również przebieg trajektorii fazowej. Z otrzymanego ruchu układu wokół rozmaitości ślizgowej wynika, że testowany adaptacyjny algorytm sterowania jest odporny na występujące zakłócenia.

Zaprezentowane w niniejszym referacie środowisko szybkiego prototypowania oparte na pakiecie Matlab/Simulink/Real Time Windows Target umożliwia szybkie i tanie wykonanie badań doświadczalnych dla prototypowych konstrukcji robotów. Omawiane środowisko można rozbudować zwiększając ilość przesyłanych danych pomiędzy robotem a komputerem poprzez dodanie dodatkowych kart z portami LPT lub rozszerzeniu ramki danych i wydłużeniu czasu jej przesyłania. Możliwe jest również zmniejszenie czasu dyskretyzacji np. do 2 ms.

Literatura

- Giergiel J., Hendzel Z., Żylski W.: Kinematyka, dynamika i sterowanie mobilnych robotów kołowych w ujęciu mechatronicznym, Monografie, Wyd. IMiR, AGH, Kraków, 2000.
- Giergiel M. J., Hendzel Z., Żylski W.: Modelowanie i sterowanie mobilnych robotów kołowych, PWN, Warszawa, 2002.
- Hendzel Z.: Sterowanie ruchem nadążnym mobilnych robotów kołowych, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów, 1996.
- Hendzel Z., Trojnecki M.: Szybkie prototypowanie adaptacyjnego algorytmu sterowania mobilnym robotem, Projektowanie Mechatroniczne, Praca zbior. pod red. T. Uhla, Wydawnictwo Katedry Robotyki i Dynamiki Maszyn, AGH, Kraków, 2002, str. 90-99.
- Real-Time Windows Target® User's Guide, Version 2, The MathWorks, Inc., 1999-2000.
- Spong M.W., Vidyasagar M.: Dynamika i sterowanie robotów, WNT, Warszawa, 1997.
- Trojnecki M.: Sterowanie ruchem nadążnym mobilnego robota kołowego z zastosowaniem sieci neuronowych, Rozprawa doktorska, PRZ, Rzeszów 2003.
- Żylski W.: Kinematyka i dynamika mobilnych robotów kołowych, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów, 1996.

Praca wykonana w ramach realizacji grantu projektu badawczego nr 5T07C00722.

Title: Fast prototyping of adaptive control of a mobile mini robot.